

Verslag en Achtergrondinformatie van de Wandeling langs de Dommel en Kleine Dommel Naar Geldrop 19-05-2017

Deze keer lopen we geen rondje, maar lopen we een lijnwandeling. We gaan ieder op eigen gelegenheid naar het busstation aan de noordzijde van Centraal Station Eindhoven (Neckerspoel), waar we onze wandeling starten.

TU Eindhoven, Watermolens, Eindhovens Kanaal, Kasteel Geldrop

Amper een paar honderd meter voorbij het Eindhovense stationsgewoel wandelt u al langs de slingerende Dommel met zijn groene oevers en ruisende populieren over het terrein van de TU Eindhoven

De Dommel

De Dommel ontspringt ten zuiden van de Belgische plaats Peer. Iets verder, op de Maastrichtse Heide, stromen de kleine kreekjes en slootjes samen tot een echte beek. Na tien kilometer komt de Dommel bij Borkel en Schaft ons land binnen, om via Eindhoven, en 's-Hertogenbosch –samen met de Dieze- in de Maas uit te monden. Waterschap de Dommel en de Gemeente Eindhoven hebben een groot project gestart waarbij een natuurlijke loop van de beek door de stad wordt hersteld. De Dommel moet weer een mooie, natuurlijke beek worden met een schone bodem en helder water. Direct voorbij de stadsring leidt een idyllisch beekpad naar de rioolwaterzuivering, een van de grootste zuiveringen van Nederland. In 2006 is deze installatie grondig verbouwd en voldoet sinds die tijd aan de eisen van deze tijd.

TU Eindhoven

De Technische Universiteit werd in 1955 opgericht als Technische Hogeschool. Vanaf 1958 verrezen ten noorden van het station in het Dommeldal de eerste gebouwen volgens een stedenbouwkundig plan van S.J. van Embden. Het hoofdgebouw is door een systeem van voetgangersbruggen op een hoogte van 4.80 meter boven de grond verbonden met de andere gebouwen. Voor de Technische Universiteit is in 1958 de Dommel omgelegd en de Woenselse watermolen gesloopt.

De Woenselse- of Schimmeltse watermolen

Het was een dubbele onderslagmolen die fungeerde als volmolen en als koren- en oliemolen. Daarin werden schors, boekweit, koren (m.n. rogge) gemalen en koolzaad geperst. Beide molens waren voorzien van stalen raderen met houten schoepen. Het betrof de grootste watermolen uit de omgeving.

Woenselse watermolen± 1930

De raderen werden geflankeerd door een stenen fabrieksgebouw uit 1867 van drie verdiepingen hoog, en een lager gebouw uit 1802, dat deels van hout was. In het hoge gebouw van 1867 bevond zich een stoommachine voor aandrijving van de korenmolen. Hierin bevond zich de Meelfabriek Joh. Notten & Cie.. Deze fabriek heeft 75 jaar bestaan. Daarna werd de familie van de Putten de eigenaar. Toen heette het bedrijf NV v.d. Putten's Graanhandel. Uiteindelijk werd de molen in 1935 gekocht door de gemeente Eindhoven, die het oorspronkelijke dak verwijderde en er een plat dak van maakte.

Hoewel de molen was aangewezen als rijksmonument werd ze op illegale wijze gesloopt in 1955-1956 ten behoeve van de bouw van de Technische Hogeschool. Er is nooit iemand vervolgd voor de sloop. Op de plaats van deze molen staat nu het Auditorium. De loop van de Dommel is ter plaatse verlegd.

Tussen de Kennedylaan en de Dommel, op ruim 150 m noordwestelijk van het Auditorium, staat een aandenken aan de molen, dat is samengesteld uit een daar gevonden molensteen, en een as en rad uit de Dommelsche Watermolen. Het is ontworpen door de architect van de universiteitsgebouwen Van Emden.

We gaan onder de ringweg door en steken even later de Orpheuslaan over en komen zo in de Lage Heide, waar we de waterzuiveringsinstallatie links laten liggen.

Als we onder de hoogspanningsdraden zijn doorgelopen komen we uit op de Wolfendijk, waar we linksaf slaan richting Nuenen. Op de grens van Nuenen zien we de **Opwettense Watermolen** liggen.

De Opwettense watermolen is een watermolen in de Kleine Dommel aan de Opwettenseweg 201 in buurtschap Opwetten in Nuenen.

De molen is een dubbele onderslagmolen die heeft gefungeerd als koren-, olie- en zaag- en volmolen. In het kleine gebouw (van de weg gezien links) bevond zich de korenmolen en in het verleden ook de houtzaagmolen. Van de houtzaagmolen is alleen nog een deel van het drijfwerk aanwezig. In het grote gebouw bevonden zich de oliemolen en de volmolen. Alleen het aswiel is daarvan nog aanwezig. Achterin het grote gebouw was ook een verblijf voor de knechten.

De molen heeft twee waterraderen. Het grootste rad, dat van de korenmolen, heeft een doorsnee van 9,3 m en is het grootste in Brabant. Het kleine rad meet 7,6 m. Van beide raderen zijn schoepen beschadigd of ontbreken geheel.

De namen van veel molenaars en knechts zijn in het hout gekerfd.

Het is een rijksmonument, evenals de naastgelegen molenaarswoning (uit de 17e of 18e eeuw) op huisnummer 199. De molen is privébezit, is niet meer in bedrijf en is niet open voor het publiek.

De ouderdom van de molen valt niet te achterhalen. Mogelijk dateert hij uit de elfde eeuw en is hij gebouwd door monniken van de abdij van Sint Truiden anders dateert de molen wellicht van het begin van de dertiende eeuw.

De molen brandde deels af in 1664, en geheel in 1764. De molen werd daarna weer herbouwd door toenmalig eigenaar

Joannes Dircx Sengers. Midden negentiende eeuw kwam de molen in het bezit van de familie Van Hoorn.

Vorbij de molen slaan we rechts af het Wettenseind op, waar we als het paviljoen van de tennisvereniging open is koffie gaan drinken.

Na de koffie gaan we verder naar het buurtschap Eeneind. We gaan hier de overweg over en slaan rechtsaf de **Stationsweg** met zijn kinderkopjes in.

Hier stond **Het Station Nuenen-Tongelre**, ook wel bekend als Eeneind. Het werd op 1 oktober 1866 geopend aan de spoorlijn Venlo-Eindhoven. Het stationskoffiehuis, dat achter het station stond staat er nog altijd.

Geschiedenis

In 1859 waren er plannen om een spoorlijn vanuit Den Bosch aan te leggen richting Helmond. De gemeente Eindhoven voelde zich daarbij aan de kant gezet en heeft ervoor gezorgd dat deze verbinding via Eindhoven naar Helmond en Venlo zou lopen.

Nuenen lag daardoor ook aan de spoorlijn tussen Eindhoven en Helmond. Op 1 december 1863 is de aanleg van de verbinding Helmond-Eindhoven voltooid en heeft er voor de eerste maal een trein over gereden.

Het station werd veel gebruikt voor het lossen van steenkolen, aardappelen, kunstmest en hout. In 1906 werd aan de rechterkant van het station een lage zijvleugel bijgebouwd. Het stationskoffiehuisje achter het voormalige station bestaat nog. Op 15 mei 1938 werd het station gesloten. Het station was in de periode van 10 juni 1940 tot 19 augustus 1940 nog tijdelijk open voor personenvervoer, daarna enkel nog voor goederenvervoer. Op 28 mei 1972 werd het station ook voor het goederenvervoer gesloten. In de maand oktober van datzelfde jaar werd het stationsgebouw, wat inmiddels 106 jaar oud was, gesloopt.

Aan de Stationsweg zien we ook de **Antoniuskapel**

Vanaf het Eeneind gaan we verder naar de **Collse Watermolen**.

De Collse watermolen, een dubbele onderslagmolen, is een gecombineerde koren- en oliemolen aan de Kleine Dommel. De molen ligt in het oosten van het Eindhovense stadsdeel Tongelre, in de wijk Urkhoven, in het gehucht 't Coll, vrijwel op de gemeentegrens met Nuenen nabij Eeneind. Het is een rijksmonument. Voor het goed werken van de molen moet het water opgestuwd worden. Het waterpeil wordt het gehele jaar gehouden op het zomerpeil zijnde 15,76 m. Vroeger werd naast het zomerpeil

ook een winterpeil van 16,16 m aangehouden. Zuidelijk van de molen ligt langs de Kleine Dommel een natuurgebied, het moeraslandschap "De Zeggen", ook bekend als de "Urkhovense Zeggen" of de "Collse Zeggen".

De molen is op zaterdagochtend open en vaak ook in bedrijf. Vrijwillige molenaars beoefenen er het ambacht voor toeristische en educatieve doeleinden. Er worden ook molenaars opgeleid. Zij worden hierbij gesteund door de 'Werkgroep Vrienden van de Collse Watermolen'. De werkende watergedreven oliemolen is, samen met die van Kilsdonk, uniek in Noord-Brabant

Historie

De ouderdom van de molen is niet precies bekend, maar rond het monument zijn aardewerk scherven aangetroffen uit de periode 1200-1250. Het oudst bekende document waarin de molen wordt genoemd dateert uit 1337. Bekend is dat deze molen in de 14e eeuw een bezitting was van de hertog van Brabant die ze in leen gaf aan Rudolfus Rover van Hoescoet. Deze verkocht de molen in 1337 aan de heer van Cuijk en Mierlo. Tot de Franse tijd was het een banmolen, dat wil zeggen dat de molen in de streek een monopoliepositie had. De landbouwers uit de omgeving waren verplicht hun producten hier te laten malen. De molen werd in die tijd verpacht aan de molenaar; de pachtsom kon bestaan uit geld, goederen en molenaarsdiensten.

In 1680 is de molen helemaal afgebrand. Na een jaar werd de molen weer in gebruik gesteld.

Met de komst van industrialisatie in de tweede helft van de 19e eeuw werd de molen ingezet als industriemolen, zoals het persen van oliezaden en het vervaardigen van sigarenkistjes. Het dubbele waterrad bediende toen een graanmolen aan de Eindhovense en een oliemolen aan de Nuenense kant.

De molen is ca. 1884 geschilderd door Vincent van Gogh. Het schilderij is in 1966 geveild en kwam voor f. 95.000 in particulier bezit. Anno 2003 is het onderdeel van de collectie LeFrak in de Verenigde Staten. Het toont de molen uit de richting van het nabijgelegen "Huis te Coll", eveneens een rijksmonument.

De oliemolen, waarmee koolzaadolie werd geslagen, is ca. 1920 buiten gebruik geraakt en uiteindelijk verdwenen. In 1960 heeft de gemeente

Eindhoven de molen gekocht, maar niet het molenaarshuis aan de overzijde van de Collseweg. De korenmolen raakte in die tijd ook in verval.

In 1975 kwam initiatief voor herstel. Het schilderij van Van Gogh werd gebruikt als voorbeeld voor het herstel van de oliemolen. In 2003 is de reconstructie en restauratie van de molen voltooid. De molen wordt vanaf die tijd door de gemeente verhuurd aan de Stichting 'De Eindhovense Molens'. Op zondag 24 augustus 2003 is de oliemolen officieel in gebruik genomen door de toenmalige burgemeester van Eindhoven, Rein Welschen.

Korenmolen

De 2 koppels kunststenen maalstenen worden door een ijzeren waterrad en een gietijzeren as aangedreven met daaraan het aswiel. Het waterrad heeft een diameter van 6,56 m, is 1,25 m breed en heeft 32 ijzeren schoepen, die oorspronkelijk evenals het waterrad van hout zijn geweest

Oliemolen

De oliemolen heeft een waterrad met een doorsnee van 5,64 m en is voorzien van houten schoepen. Het waterrad drijft een stalen as aan, waarop het aswiel vastzit. Het aswiel drijft het op de wentelas zittende wentelwiel aan. Om het aswiel zit een ijzeren

band, waarop een eenvoudige vang de molen kan remmen en zo stil kan zetten. In het algemeen heeft een watermolen geen vang nodig, omdat op vrij eenvoudige wijze de watertoevoer afgesloten kan worden, waarna de molen stil komt te staan

We lopen verder langs de Kleine Dommel door een prachtig stukje natuurschoon door de Zeggen tot aan het Eindhovens Kanaal. Hier gaat de Kleine Dommel onder het kanaal door. Wij zullen een eindje moeten omlopen naar de eerste brug richting Eindhovense kant, waar we over gaan en aan de andere zijde van het kanaal weer teruglopen naar de Kleine Dommel die we volgen tot de eerste woonwijk in Geldrop.

Het Eindhovens Kanaal verbindt het centrum van Eindhoven met de Zuid-Willemsvaart. Dit kanaal werd gegraven van 1843-1846 in opdracht van en bekostigd door de stad Eindhoven. De lengte bedraagt 13,9 kilometer. Bedrijventerreinen van Eindhoven, Geldrop, Nuenen en Mierlo-Hout liggen aan dit kanaal. De Kleine Dommel en de Goorloop gaan er met een duiker onderdoor. Sedert 1971 is het kanaal niet meer in gebruik bij de scheepvaart, maar vervult het een recreatieve functie: er loopt een fietspad langs en er oefenen roeiverenigingen in. Ook de hengelsport wordt langs het kanaal beoefend.

Van hieruit gaan we richting Kasteel Geldrop met zijn prachtige tuin. Wie nog voldoende energie heeft kan ook even langs het kasteel en door de tuin lopen.

Kasteel Geldrop

In 1974 werd het kasteelcomplex door het gemeentebestuur aangekocht, nadat twee jaar daarvoor de laatste adellijke bewoner, mevrouw C.F.H. baronesse van Tuyll van Serooskerken-Quarles van Ufford, was overleden. In 1996 verkocht de gemeente voor het symbolische bedrag van 1 gulden het gehele complex aan Stichting Kasteel Geldrop.

Geschiedenis

De eerste bewoners die we in de archieven tegenkomen zijn Philip en Jan van Geldrop, die omstreeks 1350 het kasteel bouwen. De volgende twee eeuwen was het kasteel in bezit van het geslacht Van Horne, maar het werd nauwelijks bewoond. Rond 1600 vestigde Amandus van Horne zich op een woontoren vlak naast het kasteel. In 1616 liet hij de middeleeuwse bouwvallen opknappen. Dit bouwwerk met de karakteristieke trapgevels vormt nu het middendeel van het huidige kasteel; aan de grachtzijde is het jaartal in de muurankers nog terug te vinden.

De roerige tijd van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) heeft ook in Geldrop zijn sporen nagelaten. De eerder genoemde Amandus van Horne streed als overtuigd katholiek in het leger van de Spaanse koning tegen de 'opstandige' protestanten uit het noorden. Toen Frederik Hendrik in 1629 's-Hertogenbosch innam ontvluchtten vele katholieken de stad, waaronder bisschop Ophovius. Hij kreeg zes jaar lang een gastvrij onderdak op het

Geldropse kasteel. Waarschijnlijk maar niet bewezen is dat de Antwerpse schilder Rubens verschillende malen het kasteel bezocht zou hebben. Deze beroemde kunstenaar was een goede vriend van Ophovius en maakte enkele portretten van de gevluchte bisschop, die nog terug zijn te vinden in het Louvre te Parijs en het Mauritshuis in Den Haag.

In 1768 koopt Adriaan van Sprangh uit Leiden het kasteelcomplex, dat vanwege zijn slechte staat zelf onbewoonbaar was verklaard. Twee jaar later werd de restauratie van het kasteel aanbesteed voor fl 1400,-. Van Sprangh heeft van zijn investering weinig plezier gehad; hij overleed in 1772. Zijn familiewapen is in de westgevel aangebracht

In 1828 komt het kasteel in handen van de familie Hoevenaar Zo 'n vijftig jaar later wordt het kasteel grondig verbouwd. De ophaalbrug met poortgebouw werden gesloopt en aan de westzijde werd een nieuwe vleugel aangebouwd, die nu dienst doet als trouwzaal. Rond 1870 laat Hoevenaar, die een liefhebber was van bijzondere bomen en planten, een tuin aanleggen in Engelse landschapsstijl. Hij trok diverse tuinders aan om zijn park, kassen en tuinen te onderhouden.

Maar ook op andere terreinen liet deze Geldropse kasteelbewoner van zich horen. Zo was hij stichter van de Eindhovense boomkwekerij en een van de grootste aandeelhouders van de voorloper van de Boerenleenbank in Eindhoven.

Op het kasteel vinden zo 'n 220 huwelijken per jaar plaats, een 8-tal klassieke concerten en er is een expositieruimte voor beeldend kunstenaars. Op zolder is een Oudheidkamer ingericht. Hierin zijn diverse oudheidkundige voorwerpen en andere bezienswaardigheden uit het Geldropse van de

afgelopen eeuwen te bezichtigen. In de Bibliotheek is een grote collectie historische boeken aanwezig, die men elke zondagmiddag kan inkijken. Op de overloop van de eerste verdieping hangt een interessante verzameling oude foto 's van Geldrop uit de vorige eeuw.

Het gehele complex is gelegen in een Engelse landschapstuin. Hierin zijn een kinderboerderij, een actief IVN in het voormalige koetshuis en de prachtige bloementuin de Baron z 'n Hof gevestigd

Bronnen en verdere informatie kun je vinden op de volgende websites

http://www.henrifloor.nl/nuenen_antoniuskapel_geschiedenis.htm

http://www.theagenda.nl/v46476_opwettense-watermolen.html wettense watermolen

<http://www.molendatabase.nl/nederland/molen.php?nummer=575>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Op>

<http://www.stationsweb.nl/station.asp?station=nuenentongelre>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Station_Nuenen-Tongelre

<http://users.bart.nl/users/adverko/vangogh/vangogh04.htm>

<http://www.xs4all.nl/~yenm/Toennenu/woensel/woenselsewatermolen.htm>

Chris Pennings

wandeling Eindhoven - Geldrop langs de (kleine)Dommel

